

MONICA-MIHAELA RIZEA

DE LA MONOSEMIE LA POLISEMIE ÎN TERMINOLOGIA ȘTIINȚIFICĂ ACTUALĂ

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

PROF. UNIV. DR. ANGELA BIDU-VRĂNCEANU

REFERENȚI:

*DR. MONICA-MIHAELA BUSUIOC, CS I
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI”*

*PROF. UNIV. DR. EMIL IONESCU
UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI*

*PROF. UNIV. DR. DOMNIȚA TOMESCU
UNIVERSITATEA „PETROL-GAZE” DIN PLOIEȘTI*

1. Elemente de noutate

2. Structura lucrării

3. Alegerea corpusului

4. Metodologia

5. Rezultatele analizei corpusului

6. Concluzii

ELEMENTE DE NOUȚATE

- Studiu de terminologie realizat din **perspectivă lingvistică, descriptivă**; se încadrează curentului manifestat în terminologie ca știință începând cu anii '90; această nouă orientare este caracterizată drept **terminologie externă** și se deosebește de **terminologia normativă, a specialiștilor**; metoda proprie acestei cercetări este prioritar lingvistică, **obiectivul** terminologiei externe fiind *înregistrarea, explicarea, descrierea termenilor specializați din diverse domenii, în sine, sau în relație cu limba comună*;
- Vizează un domeniu cu mare impact în societatea actuală – **informatica**, unul dintre cele mai dinamice domenii ale cunoașterii umane, cu importante consecințe și de ordin lingvistic: *limbajul informaticii reprezintă astăzi, nu numai pentru limba română, limbajul tehnic cu cea mai spectaculoasă ascensiune și cu cel mai puternic impact asupra limbii comune*;

ELEMENTE DE NOUȚATE

- Studiu asupra **polisemiei terminologice**, fenomen controversat, existând mari rezerve în acceptarea lui în **terminologia internă**, a specialiștilor;
- Teza definește și ilustrează principalele tipuri de polisemie terminologică, noutatea constând în încadrarea lor în trei tipuri principale: **polisemie intradomenială, interdomenială**, respectiv **extradomenială**;
- Încercarea de actualizare a definițiilor din dicționarele generale, pentru a marca, atunci când sunt îndeplinite anumite criterii de frecvență, **dinamica sensurilor**, manifestată în momentul în care termenii migrează dincolo de domeniu, dincolo de discursul strict specializat, spre limba comună.

STRUCTURA LUCRĂRII

Cuvânt înainte

PARTEA I

PERSPECTIVE TEORETICE ȘI PRINCIPII DE ANALIZĂ

- 1. Parcurs teoretic în terminologie – de la monosemie, la polisemie**
 - 1.1. Două abordări distincte – terminologia internă vs. terminologia externă**
 - 1.2. Terminologia internă și terminologia externă - teorii în complementaritate**
- 2. Polisemia din perspectiva terminologiei externe**
 - 2.1. Considerații generale**
 - 2.2. Tipuri de polisemie**
 - 2.3. O teorie a migrării termenilor**

STRUCTURA LUCRĂRII

PARTEA a II - a

ANALIZA CORPUSULUI ȘI INTERPRETAREA REZULTATELOR

- 3. Informatica – domeniul „cu cea mai spectaculoasă ascensiune și cu cel mai puternic impact asupra limbii comune”**
- 4. Corpusul**
- 5. Termeni (exclusiv) informatici care migrează spre limba comună**
- 6. Termeni interdisciplinari care migrează spre limba comună**
- 7. Termeni informatici cu originea în limba comună a căror utilizare frecventă dincolo de discursul specializat conduce la dezvoltarea polisemiei (extradomeniale)**

CONCLUZII

Bibliografie

ANEXE

TIPURI DE POLISEMIE TERMINOLOGICĂ

1. POLISEMIE INTERDOMENIALĂ

În domenii interdisciplinare, polisemia ca puncte de vedere: specialiști cu formații diferite, implicați în cercetarea aceluiași obiect de studiu, manifestă asupra acestuia puncte de vedere diferite, dar nu independente unul de celălalt:

ex. termenul IDENTITATE în bioinformatică

2. POLISEMIE INTRADOMENIALĂ

Un termen manifestă mai multe sensuri în același domeniu:

- **Ca urmare a evoluției conceptelor în timp, a teoriilor științifice:**
ex.: termenul **VIRUS** în medicină; **GRAMATICĂ**, **FONEM** în lingvistică
(*concepte a căror semnificație a cunoscut modificări în decursul timpului, succesiunea cronologică reflectând evoluția gândirii lingvistice – DSL*)
- **Ca urmare a unei normări mai puțin stricte, ceea ce conduce la o variație conceptuală, la o multiplicare a punctelor de vedere în același domeniu:**
ex.: termenii **CONTEXT**, **CAZ** în lingvistică (*când interpretările variază în funcție de școală sau de autor, o medie a opiniilor formulate fiind greu de realizat - DSL*)
- **Ca urmare a reintegrării unităților determinologizate în discursul specializat al domeniului de origine, ceea ce conduce la o extindere a sensului în cazul termenului inițial:**
ex.: **REALITATE VIRTUALĂ** în informatică

3. POLISEMIE EXTRADOMENIALĂ

Tip de polisemie care se manifestă în afara domeniilor specializate (fie ele domenii de origine sau domenii receptor), ca urmare a migrării termenilor în limba comună:

ex.: A ACCESA, INTERFAȚĂ, VIRUS / A VIRUSA, VIRTUAL, A PROCESA, ON-LINE ș.a.

ALEGEREA CORPUSULUI

Publicațiile cercetate (perioada 2004-2009):

„22”, „Academia Cațavencu” (A.C.), „Adevărul” (A.), „Banii Noștri” (B.N.), „Bursa” (B.), „Capital” (CA.), „Cadran Politic” (C.P.), „Cotidianul” (CO), „Dilema Veche” (D.V.), „Formula As” (F.A.), „Gardianul” (G.), „Jurnalul Național” (J.N.), „România Liberă” (R.L.) „Săptămâna Financiară” (S.F.), „Ziarul Financiar” (Z.F.)

METODOLOGIA

Combinarea analizei semantice paradigmatică cu cea sintagmatică (contextuală și textuală).

REZULTATELE ANALIZEI

Caracteristici ale termenilor informatici care migrează spre limba comună:

- **Termeni exclusiv informatici, sau termeni al căror domeniu de origine este informatica și care nu se regăsesc și în structura conceptuală a altor domenii de specialitate:**
ex.: A ACCESA, ON-LINE ș.a.
- **Termeni interdisciplinari (termeni care se regăsesc în structura conceptuală a mai multor domenii) și a căror imagine în limba comună trebuie dezambiguizată, contextul oferind de cele mai multe ori indicii asupra domeniului de proveniență. Indiciile constau în alți termeni despecializați aparținând domeniului:**
ex.: INTERFAȚĂ, A PROCESA, VIRUS/A VIRUSA, A NAVIGA ș.a.
- **Termeni informatici cu originea în limba comună a căror utilizare frecventă dincolo de discursul specializat conduce la dezvoltarea unor sensuri noi:**
ex.: PRIETENOS / PRIETENOASĂ (în contextul INTERFAȚĂ, APLICAȚIE, DISPOZITIV, PROGRAM), VIRTUAL, A VIZITA, A GĂZDUI, ZONĂ ș.a.

Din punct de vedere PARADIGMATIC:

- Unități lexicale atestate în texte cu un sens informatic sunt înregistrate de dicționare, dar cu sensuri generale, mai vechi în limbă și / sau cu sensuri specializate, dar aparținând altor domenii decât cel informatic:
ex.: INTERFAȚĂ apare înregistrat în DEX cu sens fizico-chimic și electronic, nementionându-se nimic despre sensul specializat informatic, nici despre sensurile pe care le dezvoltă termenul informatic în relație cu limba comună.
- Sensul informatic este înregistrat, însă, în contextul permisiv al limbii comune, unde termenii au libertăți combinatorii mult mai mari, apar deviații semantice de tip metaforic sau metonimic:
ex.: MDN 2008 înregistrează ACCESA cu sensurile informatice de *a avea acces / a intra într-o rețea, într-un program/a obține o instrucțiune din memorie pentru a o executa*, dar nu înregistrează și sensurile conotative pe care le dezvoltă termenul informatic în relație cu limba comună.
- Termenii informatici nu sunt înregistrați, deși apar frecvent în texte, atât cu sensul denotativ specializat informatic, cât și cu sensuri figurate dezvoltate pornind de la acesta:
ex.: A ACCESA/ACCESARE nu este înregistrat în DEX, nici în alte dicționare generale importante precum Micul Dicționar Academic, Mic Dicționar al Limbii Române ș.a.

Din punct de vedere SINTAGMATIC se remarcă:

- fie o simplă *diluție*, sau o interpretare superficială a sensului informatic, la nivelul vorbitorilor obișnuiți, neînsoțită de modificări conceptuale considerabile (*păstrarea în limitele sensului denotativ și a nodului dur al sensului specializat, fără asocierea unor valori conotative*):
ex.: Noua INTERFAȚĂ a site-ului permite downloadarea unor materiale informative, dar și consultanțe on-line... – B.N. 15.05.2006; Cu o INTERFAȚĂ veselă și atractivă, site-ul este ușor de navigat.– B.N. 17.01.2000).
- fie devieri semantice de tip metaforic sau metonimic:
ex.: Într-un context precum Se pot întrevădea, de pe acum, dificultățile financiare prin care vor trece cei care vor ACCESA acest program (Programul 3 al PNCDI-2, intitulat Idei) – R.L. 12.05.2007 ACCESA dezvoltă, prin utilizarea în presa adresată publicului larg, sensurile de a alege; a se implica în ca urmare a unei analogii. ACCESA, care în terminologia informatică apare și în contextul program ajunge, prin analogie, să se extindă asupra altor tipuri de program, extinderea metaforică realizându-se pe baza rețelei de sensuri a cuvântului din contextul imediat (program), în exemple de genul ACCESAREA programelor canalului de știri (unde sensul devine pentru vorbitorul obișnuit ACCESA = a viziona, a urmări), sau în relație cu terminologia economico-financiară ACCESAREA programelor de finanțare ș.a.

CONCLUZII

- **Din perspectivă lingvistică, descriptivă, polisemia termenilor este un fenomen firesc;**
- **Termenii manifestă diferite tipuri de polisemie, fenomenul migrării atât spre alte domenii, cât și spre limba comună, având un rol important;**
- **În cazul termenilor informatici care migrează spre limba comună s-au putut distinge o serie de mecanisme ale dezvoltării polisemiei: termenii își extind utilizarea prin metaforă sau metonimie, „exploatănd” contextul imediat, care poate fi atât un alt termen despecializat, informatic, un termen despecializat aparținând altui domeniu, sau chiar un cuvânt al limbii generale;**

CONCLUZII

- **Relația terminologiei informatice cu limba comună este una complexă, constând în schimburi reciproce: într-o primă etapă, unități ale lexicului general suferă un proces de terminologizare în domeniul informaticii pentru ca apoi, prin utilizarea frecventă în textele de presă, termenii să fie supuși unei despecializări treptate, pe măsura extinderii contextual-semantice la nivelul limbii comune. Uneori, o unitate determinologizată ca urmare a utilizării în contexte de limbă comună poate fi reintrodusă în discursul specializat al domeniului informatic, ceea ce conduce la o extindere a sensului termenului de origine, cum se întâmplă în cazul lui *realitate virtuală*;**
- **Înregistrarea avântului terminologiei informatice este slab reprezentată la nivelul dicționarelor generale ale limbii române, de unde ar decurge necesitatea de corelare a dicționarelor cu realitatea limbii române actuale în ceea ce privește terminologia informatică.**

DISCUȚII

